

**РОЗДІЛ 2 «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО»; «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»;
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»; «МЕДИЧНЕ ПРАВО»**

УДК 342.98.007.62

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-04-09

Армаш Н.О.,

*доктор юридичних наук, доцент
в.о. старшого наукового співробітника
відділу цивільно-правових дисциплін
інституту держави і права імені В.М. Корецького
ORCID ID 0000-0001-8286-5857*

Беззубов Д.О.

*доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії наук вищої освіти України,
провідний науковий співробітник відділу проблем державного управління та
адміністративного права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID ID 0000-0001-7183-5206*

ЕКСПЕРТ І СПЕЦІАЛІСТ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті здійснено доктринальний аналіз процесуальних статусів експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві з метою їх чіткого розмежування та визначення доказового значення результатів їх участі у судовому процесі. Обґрунтовано, що експерт і спеціаліст є різними за своєю правовою природою учасниками адміністративного процесу, функціональне призначення яких зумовлює відмінний процесуальний режим використання спеціальних знань. Проаналізовано особливості залучення експерта і спеціаліста з урахуванням принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи та активної ролі суду у публічно-правових спорах. Визначено межі доказового значення експертного висновку як самостійного засобу доказування та обґрунтовано допоміжний характер результатів діяльності спеціаліста. Зроблено висновок про необхідність доктринально вивіреного підходу до використання спеціальних знань в адміністративному судочинстві з метою забезпечення процесуальної визначеності та обґрунтованості судових рішень.

Ключові слова: експерт; спеціаліст; судова експертиза; висновок експерта; доказ; доказування; адміністративне судочинство.

The article provides a doctrinal analysis of the procedural statuses of the expert and the specialist in administrative judicial proceedings with the aim of clearly distinguishing their roles and determining the evidentiary value of the results of their participation in court proceedings. It is substantiated that the expert and the specialist are different in their legal nature as participants in the administrative process, and that their functional purposes determine distinct procedural regimes for the use of specialised knowledge. The peculiarities of involving experts and specialists are examined in light of the principle of official clarification of all circumstances of the case and

the active role of the court in public-law disputes. The limits of the evidentiary value of expert opinions as independent means of proof are identified, and the auxiliary nature of the specialist's activities is justified. The article concludes that a doctrinally grounded approach to the use of specialised knowledge in administrative judicial proceedings is essential for ensuring procedural certainty and the reasonableness of judicial decisions.

Keywords: expert; specialist; forensic examination; expert opinion; evidence; proof; administrative justice.

Вступ. Адміністративне судочинство України характеризується активним використанням спеціальних знань при вирішенні публічно-правових спорів. У цьому контексті участь осіб, які володіють такими знаннями, набуває особливого значення для забезпечення повного та об'єктивного з'ясування обставин справи. До таких учасників процесу належать, зокрема, експерт і спеціаліст, правовий статус яких закріплено у процесуальному законодавстві.

Водночас у правозастосовній практиці та науковій доктрині спостерігається тенденція до ототожнення або некоректного розмежування процесуальних ролей експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві. Нерідко результати діяльності спеціаліста фактично сприймаються як доказ у формі експертного висновку, тоді як експерт залучається для вирішення питань, що не потребують спеціального дослідження у процесуальному розумінні. Така ситуація породжує ризики порушення процесуальних гарантій доказування та негативно впливає на обґрунтованість судових рішень.

Особливість адміністративного процесу полягає у поєднанні принципу змагальності сторін із принципом офіційного з'ясування всіх обставин справи, що зумовлює активну роль суду у залученні як експерта, так і спеціаліста. За таких умов чітке доктринальне та нормативне розмежування їх процесуальних статусів набуває принципового значення для правильного використання спеціальних знань у публічно-правових спорах.

Актуальність дослідження також обумовлена тим, що експерт і спеціаліст виконують різні функції у процесі доказування. Якщо експерт формує самостійний засіб доказування у вигляді висновку, то спеціаліст надає суду допомогу консультативного або технічного характеру, не створюючи нового доказу у процесуальному розумінні. Неврахування цієї різниці призводить до розмивання меж доказування та створює передумови для формального підходу до оцінки результатів використання спеціальних знань.

У зв'язку з цим наукове дослідження процесуальних статусів експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві є необхідним для формування послідовних підходів до їх залучення та використання результатів їх діяльності як елементів доказового процесу. Такий аналіз має не лише теоретичне, а й прикладне значення для забезпечення єдності судової практики та підвищення якості судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень.

Аналіз останніх публікацій. Упродовж останніх років науковці звертали увагу на деякі аспекти проблематики, зокрема це бачимо в працях багатьох учених, серед яких наукові дослідження В. Б. Авер'янова, О. А. Банчука, І. П. Голосніченка, О. В. Когут, Н. Янюк, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко та ін.

Але проблеми обґрунтування відмінностей процесуальних статусів експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві до сьогодні не вирішені на доктринальному

рівні.

Метою статті є наукове обґрунтування відмінностей процесуальних статусів експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві, з'ясування правової природи результатів їх діяльності та визначення їх доказового значення з урахуванням особливостей публічно-правових спорів і принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи.

Виклад основного матеріалу. У сучасній доктрині адміністративного процесуального права експерт і спеціаліст розглядаються як учасники судового процесу, участь яких зумовлена необхідністю використання спеціальних знань для встановлення фактичних обставин справ публічно-правового характеру. Водночас наукові підходи до визначення їх процесуальних статусів залишаються неоднозначними, що обумовлює потребу у системному дослідженні їх ролі в адміністративному судочинстві.

У класичному розумінні експерт є учасником процесу, який на підставі ухвали суду здійснює спеціальне дослідження об'єктів, явищ або процесів і формує висновок як самостійний засіб доказування. Такий підхід ґрунтується на ідеї відокремлення сфери спеціальних знань від сфери юридичної оцінки, що є фундаментальною для будь-якої процесуальної форми судочинства.

Спеціаліст, на відміну від експерта, не здійснює дослідження у процесуальному розумінні та не формує доказ у вигляді висновку. Його участь у адміністративному процесі має допоміжний характер і спрямована на сприяння суду у з'яванні окремих технічних, організаційних або спеціальних аспектів справи. Така діяльність реалізується у формі консультацій, пояснень або технічної допомоги під час судового розгляду.

У доктрині звертається увага на те, що експерт і спеціаліст виконують різні функції у механізмі доказування. Якщо експерт створює нову доказову інформацію шляхом застосування спеціальних знань, то спеціаліст допомагає суду правильно сприйняти та оцінити вже наявні докази. Це розмежування має принципове значення для забезпечення процесуальної визначеності та дотримання меж судового розсуду.

Особливості адміністративного судочинства, зокрема принцип офіційного з'ясування всіх обставин справи та активна роль суду, впливають на практику залучення експерта і спеціаліста. У публічно-правових спорах суд часто самостійно ініціює використання спеціальних знань, що підвищує ризик змішування процесуальних ролей цих осіб. У такому контексті відсутність чіткого доктринального розмежування їх статусів може призвести до порушення процесуальних гарантій доказування.

Наукові підходи також акцентують увагу на тому, що експерт і спеціаліст не є рівнозначними учасниками процесу з точки зору їх впливу на формування доказової бази. Експертний висновок підлягає оцінці судом як доказ, тоді як результати діяльності спеціаліста мають допоміжне значення і не можуть самостійно підтверджувати або спростовувати обставини справи.

Таким чином, у доктринальному вимірі експерт і спеціаліст в адміністративному судочинстві мають розглядатися як окремі процесуальні фігури з різним функціональним призначенням. Чітке розмежування їх статусів є необхідною передумовою належного використання спеціальних знань у публічно-правових спорах та забезпечення обґрунтованості судових рішень.

Процесуальні відмінності статусу експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві впливають як із характеру їх участі у судовому процесі, так і з юридичної природи результатів їх діяльності. Незважаючи на спільну ознаку – використання

спеціальних знань, – ці учасники процесу виконують різні функції, що обумовлює відмінний обсяг їхніх процесуальних прав, обов'язків і відповідальності.

Експерт залучається до адміністративного судочинства на підставі процесуального рішення суду з метою проведення спеціального дослідження та надання висновку як самостійного засобу доказування. Його процесуальний статус характеризується наявністю чітко визначеної процедури призначення експертизи, вимог до компетентності експерта, порядку проведення дослідження та оформлення результатів у формі висновку. Саме дотримання цієї процедури є передумовою допустимості експертного висновку як доказу.

Спеціаліст, на відміну від експерта, залучається для надання допомоги суду під час розгляду справи без проведення процесуального дослідження. Його участь не передбачає формування нового доказу, а спрямована на пояснення технічних, організаційних або спеціальних аспектів, що виникають у процесі дослідження наявних доказів. Процесуальний статус спеціаліста є менш формалізованим, що зумовлює інший рівень процесуальної відповідальності та інші наслідки використання результатів його діяльності.

Важливою відмінністю є також форма фіксації результатів діяльності експерта і спеціаліста. Результатом діяльності експерта є письмовий висновок, який долучається до матеріалів справи і підлягає оцінці судом як доказ. Натомість пояснення або консультації спеціаліста фіксуються у протоколі судового засідання або інших процесуальних документах, але самі по собі не набувають статусу самостійного засобу доказування.

Процесуальні відмінності проявляються і в межах використання спеціальних знань. Експерт здійснює дослідження з використанням методик, правил і стандартів відповідної галузі знань, що виходить за межі безпосереднього сприйняття судом. Спеціаліст же діє в межах допоміжної функції, сприяючи суду у правильному розумінні фактичних даних або технічних аспектів доказів, не замінюючи собою судову оцінку.

Особливого значення ці відмінності набувають у контексті принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи. Активна роль суду в адміністративному процесі не означає можливості довільного використання спеціаліста замість експерта або навпаки. Порушення меж процесуальних статусів цих осіб може призвести до нівелювання процесуальних гарантій доказування та створення ситуацій, коли результати діяльності спеціаліста фактично виконують функцію експертного висновку без дотримання встановленої законом процедури.

Таким чином, процесуальні відмінності статусу експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві мають не формальний, а принципний характер. Вони визначають допустимість і доказове значення результатів використання спеціальних знань та є необхідною умовою забезпечення процесуальної визначеності й обґрунтованості судових рішень у справах публічно-правового характеру.

Доказове значення результатів діяльності експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві визначається насамперед їх процесуальним статусом і характером участі у судовому процесі. Хоча обидві категорії учасників залучаються для використання спеціальних знань, наслідки такої участі для доказування є принципово різними.

Результатом діяльності експерта є висновок, який відповідно до процесуального законодавства визнається самостійним засобом доказування. Такий висновок створюється у межах спеціальної процесуальної процедури, що включає призначення експертизи, визначення її предмета, питань для дослідження, а також дотримання вимог до форми і змісту експертного висновку. Саме процесуальна форма надання експертного висновку

зумовлює його доказове значення і можливість використання судом для встановлення юридично значущих обставин справи.

На відміну від цього, результати діяльності спеціаліста не набувають статусу самостійного доказу. Пояснення, консультації або технічна допомога спеціаліста спрямовані на сприяння суду у правильному розумінні та дослідженні наявних доказів, але не створюють нової доказової інформації у процесуальному розумінні. Їх доказове значення є похідним і опосередкованим, оскільки вони не можуть самостійно підтверджувати або спростовувати обставини, що входять до предмета доказування.

У контексті адміністративного судочинства таке розмежування має особливе значення. Публічно-правові спори часто характеризуються складністю фактичного матеріалу та наявністю спеціальних регуляторних норм, що створює спокусу розширеного використання допомоги спеціаліста. Проте надання результатам його діяльності доказового значення, тотожного експертному висновку, суперечить принципам процесуальної визначеності та може призвести до обходу встановлених законом вимог до експертизи.

Доказове значення експертного висновку також не є абсолютним. Хоча він визнається засобом доказування, його використання можливе лише у межах предмета спеціальних знань і не може поширюватися на правову оцінку дій або рішень суб'єктів владних повноважень. Таким чином, експертний висновок має чітко окреслені межі доказового впливу, що відмежовують його від функцій суду щодо встановлення юридичної кваліфікації спірних правовідносин.

Особливістю адміністративного судочинства є також те, що результати діяльності спеціаліста можуть впливати на доказування опосередковано — через формування у суду правильного розуміння технічних або спеціальних аспектів доказів. Проте такий вплив не змінює їх процесуального статусу і не перетворює спеціаліста на суб'єкта доказування у власному розумінні цього поняття.

Отже, доказове значення результатів діяльності експерта і спеціаліста в адміністративному судочинстві є різним за своєю юридичною природою та процесуальними наслідками. Висновок експерта виступає самостійним засобом доказування, тоді як діяльність спеціаліста має допоміжний характер і спрямована на забезпечення ефективного дослідження доказів судом. Дотримання цього розмежування є необхідною умовою забезпечення законності, обґрунтованості та процесуальної коректності судових рішень у справах публічно-правового характеру.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що експерт і спеціаліст в адміністративному судочинстві є різними за своєю правовою природою та процесуальним призначенням учасниками судового процесу, участь яких зумовлена необхідністю використання спеціальних знань у публічно-правових спорах. Їх ототожнення або некоректне розмежування у доктрині та судовій практиці створює ризики порушення процесуальних гарантій доказування та негативно впливає на обґрунтованість судових рішень.

Обґрунтовано, що експерт у адміністративному судочинстві виконує функцію формування самостійного засобу доказування у вигляді висновку, який створюється у межах спеціальної процесуальної процедури та підлягає оцінці судом поряд з іншими доказами. Доказове значення експертного висновку визначається не лише його змістом, а й дотриманням встановленого законом порядку призначення і проведення експертизи, що забезпечує процесуальну допустимість такого доказу.

Встановлено, що спеціаліст, на відміну від експерта, не створює нового доказу у процесуальному розумінні, а здійснює допоміжну діяльність, спрямовану на сприяння суду у з'ясуванні окремих технічних або спеціальних аспектів справи. Результати діяльності спеціаліста мають похідний характер і не можуть самостійно підтверджувати або спростовувати обставини, що входять до предмета доказування, що зумовлює їх обмежене доказове значення.

Доведено, що особливості адміністративного судочинства, зокрема принцип офіційного з'ясування всіх обставин справи та активна роль суду, підвищують значення чіткого розмежування процесуальних статусів експерта і спеціаліста. Активність суду у залученні спеціальних знань не може виправдовувати підміну експертної діяльності консультативною допомогою спеціаліста або, навпаки, використання експерта для вирішення питань, що не потребують спеціального дослідження у процесуальному сенсі.

Зроблено висновок, що доказове значення результатів діяльності експерта і спеціаліста повинно визначатися з урахуванням їх функціонального призначення у механізмі доказування. Надання поясненням спеціаліста статусу, рівнозначного експертному висновку, суперечить принципам процесуальної визначеності та може призвести до обходу встановлених законом вимог до доказів в адміністративному судочинстві.

Узагальнюючи, слід констатувати, що чітке доктринальне і практичне розмежування процесуальних статусів експерта і спеціаліста є необхідною умовою належного використання спеціальних знань у публічно-правових спорах. Формування послідовних підходів до їх участі в адміністративному судочинстві сприятиме підвищенню якості доказування, забезпеченню єдності судової практики та зміцненню гарантій справедливого судового розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про адміністративні правопорушення : Кодекс України (1984 р.), зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 02.11.2024).
2. Про адміністративну процедуру : Закон України (17.02.2022) зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.
3. Банчук О. А. Доповідь «Адміністративно-деліктне законодавство в європейських державах і пропозиції щодо його реформування в Україні». Юридичний науковий електронний журнал. 2006. № 2. С. 183– 185. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2016/53.pdf.
4. Савіцька В. В. Актуальні питання адміністративно-деліктного права України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. Серія ПРАВО. Вип. 84. Ч. 3. С. 186– 191. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/30-2.pdf>. Н. Янюк 172 ISSN 2078-4503. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2024. Випуск 79
5. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія. Київ : Атіка. 2005. 352 с.